

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕФЕКТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті узагальнені основні підходи до економічної сутності фінансових ресурсів підприємства та джерел їх формування, оскільки фінансові ресурси є категорією, яка допомагає ідентифікувати підприємство як платоспроможне. Розглянуто джерела формування капіталу підприємства, подано їх класифікацію та досліджено роль власних та позикових джерел у забезпеченні ефективної діяльності підприємства. Окреслено основні переваги та недоліки використання власних та позикових джерел формування фінансового капіталу. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку організаційних та економічних механізмів для ефективного функціонування підприємств.

Ключові слова: власний капітал, позиковий капітал, джерела фінансування, зобов'язання, кредит.

O. Kanak

SOURCES OF FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES THAT ENSURE THE EFFECTIVE OPERATION OF AN ENTERPRISE

Abstract. The article summarizes the main approaches to the economic essence of financial resources and sources of their formation, as far as financial resources is a category that helps to identify the company as a solvent. The enterprise's capital sources are considered, their classification is given and the role of own and borrowed sources that ensure the efficient operation of the enterprise is investigated. The basic advantages and disadvantages of using own and borrowed sources of formation of financial capital are outlined. Further research should focus on the development of organizational and economic mechanisms for the effective functioning of the enterprises.

Keywords: own capital, loan capital, sources of funding, liabilities, credit.

1. Постановка проблеми

В умовах становлення та розвитку ринкових відносин важливе місце у системі фінансового забезпечення роботи підприємства займає пошук альтернативних джерел фінансування господарської діяльності підприємств та вибір оптимального співвідношення між власними, кредитними (позиковими) та іншими тимчасово залученими джерелами фінансування поточної та інвестиційної діяльності підприємства.

Основна мета діяльності будь-якого підприємства зводиться до отримання прибутку, який є основним джерелом формування власного капіталу та виплати інвестиційного доходу (дивідендів) учасникам та акціонерам підприємства. Зазначені обставини вимагають та націлюють роботу всього менеджерського складу підприємства на оптимізацію витрат та максимізацію доходів та прибутку.

Визначення на постійній основі вартості залученого ресурсу у вигляді кредитних та інших залучених джерел фінансування діяльності дозволяє розглядати альтернативні варіанти та вибирати оптимальне співвідношення між кредитними коштами та коштами, залученими від постачальників товарів, робіт (послуг), шляхом збільшення відтермінування в оплаті. Особливо актуальним це стало після 04 березня 2015 р., коли Національний банк України підняв облікову ставку до 30,0%, що призвело до збільшення процентних ставок за кредита-

ми суб'єктам господарювання. Зазначені обставини вимагають підвищеної уваги до залучених джерел фінансування господарської діяльності, пошуку альтернативних варіантів дій менеджменту підприємства з метою оптимізації витрат та збільшення прибутку за допомогою наявних механізмів та інструментів і підтверджують актуальність та перспективність теми дослідження.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні та практичні аспекти економічної сутності фінансових ресурсів, класифікації джерел їх формування знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, серед яких: Александрова М. М., Бердар М. М., Біла О. Г., Васильчак В. С., Дема Д. І., Джалал А. К., Зятковський І. В., Кірейцев Г. Г., Ковалюк О. М., Крупка М. І., Марич П. М., Непочатенко О. О., Партин Г. О., Поддєрьогін А. М., Слав'юк Р. А., Стасюк Г. А., Шеремет А. Д., Філімоненков О. С. та інші. Слід зазначити, що у дослідженнях та працях науковців та практиків мало уваги приділено пошуку та аналізу альтернативних варіантів дій щодо джерел фінансування поточної та інвестиційної діяльності підприємства, оптимізації витрат, максимізації доходу та прибутку і, як наслідок, збільшення власного капіталу підприємства за допомогою елементів облікової політики.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є визначення економічної сутності та класифікація джерел формування фінансових ресурсів, визначення основних чинників та альтернативних варіантів рішень, за допомогою яких можна забезпечити ефективну діяльність підприємства, оптимізувати витрати та збільшити прибутковість підприємства.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Визначенню економічної сутності фінансових ресурсів та джерел їх формування багато уваги приділено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. М. М. Бердар зазначає, що фінансові ресурси підприємства – це їх власний та залучений грошовий капітал, який вони використовують для формування власних активів і здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання доходу, прибутку [1, с. 16]. О. Г. Біла зазначає, що під фінансовими ресурсами підприємств необхідно розуміти кошти, акумульовані у фондах грошових ресурсів (статутний капітал, пайовий капітал, додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал), та частину коштів, яка використовується у нефондовій формі (нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування). Це кошти, якими підприємства розпоряджаються на правах власника, їх власний капітал [2, с. 14].

А. К. Джалал, П. М. Майданевич, В. В. Васильчак зазначають, що фінансові ресурси підприємства є власним позиковим і залученим грошовим капіталом, який використовується підприємством для формування своїх активів і здійснення фінансово-економічної діяльності з метою отримання прибутку [3, с. 8]. І. В. Зятковський зазначає, що під фінансовими ресурсами підприємства слід вважати сукупність грошових резервів та надходжень цільового призначення, якими воно розпоряджається на правах власності, оперативного управління або повного господарського відання і використовує на статутні потреби [4, с.17]. С. М. Онисько та П. М. Марич зазначають, що фінансові ресурси підприємства формуються при заснуванні підприємства; за рахунок власних і притриманих коштів, мобілізуються на фінансовому ринку та поступають у порядок розподілу грошових надходжень [6, с. 20].

Колектив авторів підручника під редакцією проф. А. М. Поддєрьогіна вважає, що під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є у розпорядженні підприємства [9, с. 9]. Р. А. Слав'юк не акцентує увагу на визначенні економічної сутності фінансових ресурсів [10]. Колектив авторів посібника під редакцією проф. Г. Г. Кірейцева зазначає, що фінансові ресурси – це частина грошових надходжень і доходи, що призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення витрат по забезпеченню розширеного відтворення [12, с. 16].

Найбільш повне визначення джерел формування фінансових ресурсів, на нашу думку, наведено у підручнику О. С. Філімоненкова та Д. І. Деми: фінансові ресурси – це власний, позичений та залу-

чений грошовий капітал, який використовується підприємствами для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного продукту, доходу, прибутку [11, с. 15]. Аналогічну думку висловлює О. О. Непочатенко: фінансові ресурси підприємств – це сукупність власного, позичкового та залученого грошового капіталу, який використовується для формування активів підприємства та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання прибутку [5, с. 8].

Фінансові ресурси необхідно розглядати у нерозривному зв'язку з джерелами їх формування та напрямками використання.

Важливим джерелом фінансових ресурсів є зобов'язання перед постачальниками за товари, роботи (послуги) та інші зобов'язання підприємства, які можуть служити альтернативою кредитним ресурсам та мінімізувати витрати шляхом збільшення відтермінування в оплаті за отримані активи або послуги. У відповідності до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [2].

За результатами проведених досліджень та аналізу літературних та інших джерел [1-6, 9-12], нами виділено класифікаційні ознаки та запропоновано власну класифікацію фінансових ресурсів підприємства, наведену в таблиці 1.

На нашу думку, важливою є класифікація фі-

Таблиця 1

Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства

Класифікаційна ознака за	Вид ресурсів
Правом власності	- власні - залучені
Витратами на їх залучення	- безкоштовні - платні (кредити) - ті, які призводять до збільшення вартості активів
Терміном використання	- довгострокові - короткострокові
Фактичною наявністю (відображенням у балансі)	- наявні (використовувані) - можливі (не використовувані)
За відображенням у балансі	- балансові - ті, які не відображаються у балансі
Видами	- власний капітал - кредити - позики - зобов'язання - забезпечення - доходи майбутніх періодів

нансових ресурсів за відображенням у балансі, адже підприємство може мати відкриті кредитні лінії й бланкові та заставні овердрафти, які є фінансовим ресурсом підприємства, що тимчасово не ви-

користується у господарській діяльності та не відображається у балансі підприємства на звітну дату.

Слід зазначити, що під час прийняття альтернативних управлінських рішень щодо залучених фінансових ресурсів особливу увагу слід звернути на витрати, які відповідно до класифікації віднесені до платних, та ті, які призводять до збільшення вартості активу. Так, при аналізі витрат у зазначеному випадку слід порівняти витрати на сплату відсотків за кредитом, розрахованих у відповідності до ефективної відсоткової ставки за залученими наявними чи можливими кредитними ресурсами досліджуваного підприємства та сумою додаткових витрат, пов'язаних із придбанням активів, за рахунок збільшення ціни продажу постачальником, при збільшенні кількості днів відтермінування в оплаті. При прийнятті рішення на користь отримання кредиту чи збільшення відтермінування слід обирати той варіант, що призведе до найнижчих витрат і, як наслідок, до збільшення прибутку.

Запропонована нами класифікація фінансових ресурсів дозволить на належному рівні організувати управління фінансовими ресурсами підприємства та джерелами їх формування і використовувати зазначену інформацію для ефективного управління ними з метою оптимізації витрат та максимізації доходу та прибутку.

Слід зазначити, що управління фінансовими ресурсами та джерелами їх утворення – важлива ділянка у роботі фінансової та бухгалтерської служби підприємства. Збільшення (зменшення) питомої ваги власного капіталу до валюти балансу у порівнянні із залученими ресурсами впливає на клас підприємства, який визначається банком, та впливає на відсоткову ставку за кредитом. Зниження питомої ваги власного капіталу до валюти балансу в порівнянні із залученими ресурсами може призвести до того, що банк може надати кредит під більш високу ставку або підвищити відсоткову ставку за вже виданими кредитами.

Основними джерелами збільшення власного капіталу є:

- збільшення статутного капіталу;
- збільшення прибутків звітного періоду;
- проведення дооцінки необоротних активів.

Важливими чинниками, за допомогою яких можна впливати на результати діяльності та джерела формування фінансових ресурсів, а саме: на власний капітал, через прибуток, є наступні елементи облікової політики:

- терміни корисного використання основних засобів: їхнє збільшення призведе до зменшення сум амортизаційних відрахувань і, як наслідок, збільшення прибутку, і навпаки;

- методи нарахування амортизації (зносу);
- методи нарахування амортизації (зносу) інших необоротних активів (100,0% у момент їх передачі в експлуатацію, або 50,0% у момент передачі та 50,0% у момент списання);
- методи оцінки виходу запасів;
- проведення дооцінки необоротних активів;
- створення резерву сумнівних боргів;

- створення резервів майбутніх виплат і платежів під оплату відпусток, природні втрати та інших.

Слід зазначити, що Податковим кодексом України [7] обмежено мінімальні терміни корисного використання основних засобів за окремими групами.

Важливими інструментами, які дозволяють покращити фінансовий стан підприємства за рахунок зменшення кредитних ресурсів та інших залучених коштів, є прискорення обертання запасів та робота з покупцями із зменшення кількості днів відтермінування в оплаті та контроль надходження коштів від покупців у терміни відповідно до укладених угод.

5. Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі

За результатами проведених досліджень слід зазначити, що економічну сутність фінансових ресурсів та джерела їх формування необхідно розглядати у нерозривному зв'язку. На нашу думку, фінансові ресурси підприємства та джерела їх формування – це власний капітал, залучені наявні та можливі фінансові ресурси, які використовуються або можуть бути використані підприємством для формування активів та здійснення господарської діяльності з метою отримання доходу (прибутку). Поряд із власним капіталом, який для підприємства є безкоштовним, важливе місце у системі фінансів підприємства займають залучені фінансові ресурси, які слід класифікувати на наявні (кредити, позики, зобов'язання, забезпечення, доходи майбутніх періодів) та можливі (невикористані кредитні лінії та овердрафти). За терміном використання залучених фінансових ресурсів слід поділяти на довгострокові та короткострокові. За витратами на їх залучення – безкоштовні, платні (кредити) та ті, які призводять до збільшення вартості активів. Важливими чинниками, за допомогою яких можна впливати на результати діяльності та джерела формування фінансових ресурсів, є наступні елементи облікової політики: терміни корисного використання основних засобів та методи нарахування амортизації, методи нарахування амортизації інших необоротних активів, методи оцінки виходу запасів, проведення дооцінки необоротних активів, створення резерву сумнівних боргів, створення резервів майбутніх виплат і платежів під оплату відпусток, природні втрати та інших. На нашу думку, прибутковість та ефективність господарсько-фінансової діяльності підприємства значною мірою залежать від наявності висококваліфікованого менеджменту та правильного його стимулювання. Оптимізація витрат та збільшення прибутку суттєво залежать від ефективного використання альтернативних джерел фінансування господарської діяльності підприємств, оптимального співвідношення власного капіталу, залучених кредитних ресурсів та кредиторської заборгованості за товари, роботи (послуги). Важливими чинниками, які впливають на результати діяльності та фінансові ресурси, є обертання запасів та дебіторська заборгованість, а саме: відтермінування, надане покупцям із оплати за відвантажені товари, роботи (послуги), які будуть розглянуті у подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник / М. М. Бердар. – К. : ЦУЛ, 2010. – 352 с.
2. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навчальний посібник / О. Г. Біла. – Львів : “Магнолія 2006”, 2008. – 383 с.
3. Джалал А. К. Фінанси підприємств : навчальний посібник / А. К. Джалал, П. М. Майданевич, С. В. Васильчак. – Сімферополь : ПП “Підприємство Фенікс”, 2010. – 364 с.
4. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навчальний посібник / І. В. Зятковський. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
5. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : навчальний посібник / О. О. Непочатенко. – К. : ЦУЛ, 2011. – 328 с.
6. Онисько С. М. Фінанси підприємств : підручник для студентів вищих закладів освіти / С. М. Онисько, П. М. Марич. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Львів : “Магнолія 2006”, 2010. – 367 с.
7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
9. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам, А. М. Павліковський; [керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
10. Слав’юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав’юк. – К. : УБС НБУ, 2007. – 550 с.
11. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема. – К. : Алерта, 2009. – 496 с.
12. Фінанси підприємств : навчальний посібник: курс лекцій / [М. М. Александрова, Н. Г. Виговська, Г. Г. Кірейцев, О. М. Петрук; за ред. д. е. н., проф. Г. Г. Кірейцева]. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.